

SABAHATTİN ALİ, YENİ DÜNYA

hikâyeler, Remzi Kitabevi, 1943, s. 136, 75 krş.

SABAHATTİN ALİ, KÜRK MANTOLU MADONNA

hikâye, Remzi Kitabevi, 1943, s. 177, 100 krş.

Kürk Mantolu Madonna, Sabahattin Ali'den alıştığımız ve beklediğimiz çeşitten bir eser değildir. Roman ve hikâyelerinde bize kasaba ve köylerimizi tanıtan, İçimizdeki Şeytan'da İstanbul'da geçmekle beraber yine onda da bize yerli bir mevzuu veren, sözde intellektüel gurupların iç yüzünü deşen, Kuyucaklı Yusuf'la dilimizin belki en güzel romanını veren muharrir, Kürk Mantolu Madonna'da sadece "bir aşk hikâyesi" anlatıyor. Kitabın ilk 45 sahifesi Sabahattin Ali tarzında başlıyor ve ilerliyor. Bu kısımda küçük bir memur tipini onun aile hayatını görüyoruz. Muharrir bize güzel sahneler çiziyor. Fakat bu kısım "mukaddime"dir. 45 inci sayfadan sonra sessiz, uysal mütercim Raif efendinin gençlik hatıratına dönüyoruz; hikâye Birinci Cihan Harbi'nden sonraki ilk senelerde Almanya'ya atlıyor ve artık bir Türk genci ile bir ressam -bar- artisti Alman kızının aşk hikâyesine dalıyoruz.

Bütün realist mevzularına ve üslûbuna rağmen Sabahattin Ali'de romantik bir taraf var. Realist memleket hikâyelerinde bu romantiklik, hayatın karanlık, acı taraflarını daha da mübalâğalandırmak, "acıklı bir hikâye"yi daha da acıklı yapmak temayülü halinde beliriyor. Aynı romantiklik, bir başka şekilde, İçimizdeki Şeytan'daki aşk teminde beliriyor. Orada, fakir genç çiftin zor hayatı romantik bir hava içinde verildiğinden, tatlı ve cazip görünüyor, tıpkı bohem hayat hikâyelerinde, yedinci kat tavan arasında oturan "artist"in sefaleti, avareliğinin hercümerci penbe ve cazip göründüğü gibi. Muharrir, öbür kitaplarında gemlediği bu romantikliği Kürk Mantolu Madonna'da başı boş bırakıvermiş. Belki bu tarafı bu suretle bu kitapta boşalmış olur da bundan sonraki eserleri bu zayıflatıcı âmilden büsbütün kurtulmuş olur.

Biraz keyifsiz olup da işe gitmeyip evde kaldığınız bir gün, veya yorgunca olduğunuz bir akşam, rahat bir sedire uzanıp kafanızı yormadan vakit geçirmek istediğiniz zaman Kürk Mantolu Madonna'yı tatlı tatlı okuyabilirsiniz. Yormaz da, sıkmaz da. İyi anlatılmış bir hikâyedir. Fakat son satırı okuyup kitabı kapadıktan sonra da böyle bir kitap okuduğunuzu hemen unutuverirsiniz. Sabahattin Ali bu kitabı yazmamış olsaydı, romancı ve hikâyeci olarak bir şey kaybetmiş olmazdı.

Yeni Dünya'da tekrar Sabahattin Ali'yi buluyor ve seviniyoruz. Hepsi aynı ayar da olmamakla beraber on üç güzel hikâye var. Asfalt Yol, Hanende Melek, Yeni Dünya, Hasanboğuldu benim en beğendiklerimdir. Sonra reyimi sırasıyla Çaydanlık, Selâm ve İki Kadın'a veririm. Bu hikâyelerin bazılarında yukarıda bahsettiğim romantikliğin izleri, acıklıyı daha acıklı yapmak, karayı daha da karaya boyamak temayülü seziliyor. Isıtmak İçin, Ayran, Sulfata hikâyelerinde bunun izleri görülüyor. Mesele, hayatta böyle feci hâdiseler olur mu, olmaz mı? Realiteye uygun mu, değil mi? meselesi değildir. Şüphesiz böyle hâdiseler gerçekte aynı fecaatle vâki olur, hattâ daha kötülerine de rastlanabilir. Fakat hikayeci okuyucuya, "dozu fazla kaçırıyor" hissini vermemelidir. Hattâ fantezi, hayalî mevzular yazanlar bile, eğer mahir hikayeci iseler, hikâyeyi okuduğumuz müddetçe bize "olmıyacak şey" dedirtmezler,

dedirtmemelidirler; okuduğumuz şeyin bir masal, efsane veya rüya olduğunu bildiğimiz, mantığımızı kullandığımız zaman anlatılan neviden bir hikâyenin gerçekçe olamayacağını bildiğimiz halde, okurken bu bilgimizi gemler ve kendimizi hikâyeye bırakırız. Hikâyecinin mehabeti buradadır.

Asfalt Yol ile Hasanboğuldu üzerinde biraz durmak isterim. Bu iki hikâye bence diğerlerinden -hem bu kitaptakilerden, hem daha evvelce okuduğum muharririn başka hikâyelerinden- ayrılan vasıflar taşıyor. Asfalt Yol'da muharririn hafifçe alayla iğneliyen, okuyucuyu gülümseterek düşündüren bir çeşni var. Muharririn bu iğneleyici alayı tam ölçülü, kontrollü. Eğer o “tam çizgi”yi geçmiş olsaydı, hikâye tesirini kaybeder, kıymetten düşerdi. Meselâ Bir Konferans adlı parçada da alaylı iğneleme var, fakat bu parça Asfalt Yol ile aynı ayarda değil, işaret ettiğimiz tehlike orada beliriyor ve mevzu Asfalt Yol kadar güzel olmaya müsait olduğu halde, tam kıvamını bulamadığından, bence kitabın en zayıf yazılarından biri oluyor.

Hasanboğuldu daha bariz bir surette diğerlerinden ayrılıyor. Bu hikâyede, fikrimi anlatmak için başka tâbir bulamadığımdan, “bir şiir havası var” diyeceğim. Mevzu acıklı, yani ölümlü biten bir aşk hikâyesi olmasına rağmen, ışıklı, renkli, hayatla çarpan bir hava var. Sahneler: Ege sahillerinin yeşil, çiçekli, buz gibi berrak sulu, çam kokulu bir köşesidir. Tabiat, bol mikyasta hikâyeye giriyor. Bu, çıplak, haşin, mağmum bir tabiat değildir, “verimli”, hayat dolu, muhteşem ve güzel bir tabiatır, insan, tuzlu deniz rüzgârlarını yüzünde, “büvet”lerin buz gibi soğuk, berrak sularını parkalarının ucunda hissediyor. Bu hikâyede muharrir tabiatla dosttur; onu, insanın ezeli mücadelesinde yenmeğe çalıştığı bir unsur olarak almıyor. Anlatılan acıklı aşk hikâyesi de “realist” bir hikâye olmak gayesinde değildir. Bu, dağların mağrur bir kızı ile bir ova-köyü delikanlısı arasındaki yarım kalmış bir sevginin duyularak anlatılmış bir hikâyesidir. Yazıda bir efsane çeşnisi var. Hacer kızın diliyle anlatılması, muharririn onun diline verdiği çeşni, bu efsaneliği, şiir havası dediğim vasfı belirtiyor. O kadar canlı, kıvrak, ifadeli bir dil ki, okuyucu kelimelerin, cümlelerin kuvvetle farkına ve zevkine varıyor; hikâyeyi bitirdikten sonra da sırf bu dil için yeniden o kısımları okuyacağı geliyor. Bazı okuyucular bu hikâyeyi gerçeğe uygun bulmayabilirler; hiç köylü kızı, yürük kızı yabancı bir şehirli erkek ile öyle konuşur mu, hele sonunda ağaca yaslanıp koşma okur mu? diyebilirler. Böyle diyecelere, yukarıda fantezi neviden, hayalî mevzuları işliyen yazılar hakkında söylediklerimi hatırlatmalıyım. Hasanboğuldu realist bir köy hikâyesi değildir; o çeşit yazılar arasına girmez; onu kendi çeşidi içinde kabul etmek lâzımdır. Bu hikâyeyi okurken mantığı, gerçek duygusunu baskı altına alıp kendimizi hikâyenin havasına daldırarak, akışına bırakmak lâzım. Muharririn muvaffakiyeti de orada ki, okuyucuyu farketirmeden bu yola getiriyor, hikâyenin içine daldırarak kendi istediği yere götürüyor.

Adımlar, Sayı 2, Haziran 1943